

De leerling van 1922 ziet in zijn herinnering Polak de collegezaal binnenkomen. Zijn haren staan een beetje alle kanten uit, zijn kleine oogen tintelen van levenslust en humor, zijn mond begint te spreken. Wonderlijk, dit is heel anders dan die vorige colleges van den eersten dag. Zou het de bedoeling zijn, dat je daar óók dictaat van opnam? Eigenlijk wel jammer, je mist dan een deel van het sprankelende betoog.

Het is over den handel, dat Polak die eerste jaren spreekt. En niet te vergeten over de gelijkmatigheidstendenz, die sindsdien in alle Nederlandsche leerboeken over dit onderdeel van het vak gemeengoed is geworden. De leerling raakt vertrouwd met zijn denkwijze, met het magistrale brein, dat achter dat hooge voorhoofd schuilt, met de grillige gedachtennuanceeringen, die hem kenmerken. Ik heb later dikwijls gedacht, dat het wetenschappelijk werken van Polak iets intuitionistisch heeft, in ieder geval volslagen vrij is van starre dogmatiek en schablone-oplossing van problemen. Dat is juist het verrassende in dezen man, dat hij altijd weer nieuwe kanten van een vraagstuk weet te belichten. Ik zie in hem dan ook niet den potentieelen schrijver van een „leerboek“, maar veeleer den schrijver van monografieën en van artikelen in den trant van die, waarmede hij zich zooveel naam verworven heeft in de E.S.B. Ook is hij niet bij uitstek de man voor opleiding van beginnelingen, van middelmatige candidaats- of zelfs doctoraalstudenten. Het is de geestelijke elite onder de studenten, die zich tot Polak aangetrokken voelt en zijn colleges ten volle kan waardeeren. Hoe verder men komt, hoe meer men achting krijgt voor de wijze, waarop Polak aan zijn gedachten uitdrukking weet te geven. Het klinkt in de ooren als een muziekstuk, gebaseerd op een bepaald thema, dat in tal van variaties wordt herhaald. Aan verschillende hoorders gaan fijne trekjes en speelsche varianten voorbij, maar de meer gevorderde luistert in overgave en met toewijding. Een kleine kring van hen krijgt later, bij de voorbereiding der promotie, de gelegenheid om met Polak's geest ten volle kennis te maken.

Naast den handel heeft inmiddels ook de eigenlijke bedrijfseconomie diens volle belangstelling gekregen, en daarvan dan weer, althans naar mijn observatie, in het bijzonder wat hij altijd pleegde aan te duiden met „balans- en waardeeringsvraagstukken“. De promovendus leert ook een geheel anderen Polak kennen, nl. den gezelligen huisvader, die met zijn gezin zingt, zwemt en vooral discussieert. Een noenmaal in huize Polak, in volle opkomst aan tafel gezeten, is steeds een flitsend spel van woorden met dikwijls een medischen inslag ten gevolge van het gast-vrouwschap van Mevrouw Polak—Ribbink. Hier ziet hij den mensch Polak, geliefd door de zijnen om geest en levenshouding. En wie, uit den engeren kring der Nederlandsche Economische Hoogeschool, herinnert zich niet de promotiespeeches van dezen hoogleeraar. Zelfs een vermoeide zaal op een warmen zomermiddag spitst het oor, wanneer zijn heldere stem weerklinkt om den promovendus een analyse van de totstandkoming van zijn proefschrift te geven en hem als eerste geluk te wenschen met het behalen van den titel.

Wordt de leerling collega, dan rijpt zijn oordeel over den jubilaris van thans. Hij leert de punten kennen, waar Polak met onvermoede vasthoudendheid in persisteert wanneer het gaat om het heil der Hooge-

¹⁾ Geschreven naar aanleiding van de herdenking op Vrijdag 17 Januari j.l., van den dag, waarop Dr. N. J. Polak voor 25 jaar het hoogleeraarschap aanvaardde.

school, in welker Senaat hij thans naar ancienniteit de oudste is. Hij maakt hem regelmatig mee als examiner, in den regel tolerant in zijn oordeel, maar soms in heftig wetenschappelijk debat gewikkeld met examinandi, die de fijne puntjes van het vak niet begrepen hebben. Over de methode van het examineeren zou wellicht een dissertatie op zichzelf geschreven kunnen worden. Men heeft er, die het „laisser faire” in de examenzaal voor ieder waarneembaar toepassen, men heeft de „principieelen”, de „letterlijken” en tal van andere varianten. Polak, zelfs als hij een beperkt onderwerp ondervroeg, was steeds de man met den breedten horizon. Nooit ging hij, naar mijn ervaring, langs het precieze lijntje van een bepaalde theorie, doch steeds trachtte hij de krachten van den examinandus ter plaatse te meten met de zijne, met vermindering van „the beaten track”. Vandaar het gansch verschillende oordeel der geëxamineerden: de „systeemkenners” lichtelijk gedesillusionneerd, dat zooveel ongevraagd bleef, de zelfstandige denkers opgetogen over het voor hen weer leerzame onderhoud, dat thans examen heette. Van Polak is dan ook de stelling afkomstig, dat het niet belangrijk is, of een student de heele stof kent, als hij maar bewijst een deel van de stof werkelijk goed begrepen te hebben en ermede te kunnen werken. Dit laatste is een teleologische inslag in het karakter van onzen jubilaris, die zich ook in zijn heele verdere leven heeft doen kennen. Vraagt het den leden der talloze commissies, waarvan hij lid of voorzitter was of is. Zij zullen U kunnen vertellen, hoe Polak aandachtig kan luisteren om vervolgens met voorstellen te komen, die van een merkwaardige combinatie van wetenschappelijk inzicht en op practische volvoering gericht denken getuigen.

Het is niet mijn taak de talloze publicaties van Polak hier nader te belichten. De geschiedenis van zijn dissertatie is welhaast uniek: van proefschrift werd zij tot een monografie over de financiering, die ieder gelezen moet hebben en vrijwel ieder gelezen heeft, die in Nederland, en tot op zekere hoogte ook buiten onze grenzen, iets over het onderwerp wil weten. Indien ik in het voorgaande het wetenschappelijk karakter van den jubilaris bij benadering juist heb geschetst, zal het den lezer niet verwonderen, dat deze zich het beste kon uitleven in zijn vele hoofdartikelen in de E.S.B., waarvan reeds de titel veelal in staat was de aandacht gevangen te houden. Zoo b.v. zijn geestig betoog over den „volslagen slager” ten tijde van het ontstaan van de Vestigingswet Kleinbedrijf en zijn waarschuwing tegen het „heerschap in het bedrijfschap” ten tijde van het Voorontwerp van Wet op de Bedrijfsschappen. Altijd actueel, wetenschappelijk verantwoord en nooit vervelend. Vergis ik me niet, dan blijkt uit den „trend” zijner artikelen, dat zijn aandacht zich in deze na-oorlogsche jaren van het bedrijfseconomische als het ware weer teruggewend heeft tot het sociaal-economische. Ook dit past in het geschetste beeld van den breedten horizon, van het macro-economische, waar hij zoo gaarne over spreekt.

**
*

De redactie van het Maandblad voor Accountancy en Bedrijfshuishoudkunde weet zich zeker de tolk te zijn van breede scharen zijner lezers, wanneer zij te dezer plaatse hulde brengt aan den jubilaris Nico J. Polak, van wien schrijver dezes het een voorrecht acht te zijn (gewest) leerling, collega en vriend.

t. D.